مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و لێکدانەوەی شیعری کلاسیکی کوردی

قسەکردن لە بارەی مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس، قسەکردنە لە کەسایەتییەک کە سەرەتاکانی لێکدانەوەی شیعری کلاسیکی، گەڕان بەدوای دۆزینەوەی مانا، بە کوردی کردنی لێکدانەوەو ڕاڤەکانی قورئان، دۆزینەوەی ناوە ونەکانی نێو مێژووی کورد و زۆر بابەتی دیکەی گرتووەتەوە، من بۆ خۆم لە درەنگە کاتێکی تەمەنیدا دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس بە چەند ڕۆژێک سەردانی ئەو مەلا خوێندەوار و پایە بڵندەم کرد کە بەداخەوە ئیدی بە نیاز نەبوو هیچ قسەیەک بکات، لێرەدا من ناتوانم تەنانەت پڕ بە مانای ناوونیشانی ئەو بابەتەی هەڵم بژاردووە قسە لەسەر کۆی شیکار و لێکدانەوەکانی مەلا عەبدولکەریم مودەڕیس بکەم، بۆیە لێرەدا تەنیا سێ دیوانم هەڵبژاردووە تا لێیانەوە لەسەر لێکدانەوەی شیعری کلاسیکی و ڕابردوو لای ئەو پیاوە هەڵوەستەیەک بکەم، دیوانەکانیش بریتین لە:

دیوانی نالی، مەولەوی، مەحوی، هەڵبەت لەو سێ دیوانەشدا نموونەم هەڵبژاردووە، ئەوەی بەلای منەوە گرنگە ئەوەیە مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس لە ڕێگای ئەو لێکدانەوە و ڕاڤانەوە دەکرێ بە یەکێ لە یەکەمەکانی نێو کایەی لێکۆڵینەوەی ئەدەبی کوردی بێتە ئەژمار، ئەوە جگە لەوەی ئەو پیاوە بەو ڕاڤە و ئاسانکردن و شیکردنەوەیە زۆر گرێ و گۆڵی کردووەتەوە و ڕێگای بۆ ئەوانی دوای خۆی خۆش کردووە کە لەسەر ڕاڤەو شیکارەکانی بوستن. یەکێکی دیکە لە خاڵە گرنگەکانی ئەو لەم کارەدا کۆکردنەوە و ڕێکخستنەوە و چاپکردنی

لەتیف فاتیح فەرەج
(کەرکووک)

مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس

ئەو دیوانانەیە کە ئەم کارەش بۆ خۆی سامانێکی گەورەی ئەدەبی کوردی لە فەوتان ڕزگار کردووە، بۆ خۆیشی لە پێشەکی دیوانی مەولەوی- دا دەڵێ «هۆی ونبوونی سامانی ئەدەبیمان بەپێی تێگەیشتنی من چەند شتە، یەکەم هێرشی زۆری بێگانە بۆ سەر وڵاتەکەمان کە بووە بەهۆی فەوتانی زۆر خێزان و وێران بوونی گەلێ شوێن و لەناوچوونی گەلێک کتێبخانە و کتێبی نایاب، دووەم نەخوێندەواری خەڵکی وڵات و نرخ دانەنانیان بۆ ئەدەب و پاشماوەی دێرینمان. سێیەم بێ قیمەتی ئەدەبی خۆماڵی لەبەر چاوی زۆربەی گەورەکانماندا کە زمانی کوردییان بە زمانێکی سووک و بێ بایەخ دادەناو لایان وابوو دەبێ هەر چاویان لە ئەدەبیاتی زمانانی دراوسێ بێ» (١)

لەم قسانەوە بۆمان دەردەکەوێ کە مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس هەروا لە خۆیەوە و بێ بەرنامە نەکەوتووەتە سەر ئەو کارە و ویستوویەتی لە ڕێگای ئەو کارەشەوە وەڵام بە چەندین پرسار بداتەوە و لانی کام بایەخ و پیرۆزی ئەدەبی کوردیش بە خوێنەری کورد بگەیەنێ و بە کورد بلێ کە ئێوەش خاوەنی نووسەر و شاعیر و بیرمەندی گەورەن. ئەمە جگە لەوەی هەر لەو نووسینەدا نووسەر ئاماژە بەوە دەکات کە ئەگەر هێرش و پەلاماری دوژمنانی کورد نەبوایە ئێستا ئێمە خاوەن سامانێکی بێ پایانی ئەدەبی دەبووین. لێکدانەوە و ڕاڤەو پەراوێز بۆ نووسینی ئەو شیعرانە کارێکی ئاسان و لەخۆیەوە بەدەست هاتوو نەبووە، فاتیحی مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس لە ساغکردنەوە و کۆکردنەوەی دیوانەکەی نالی-دا کە لەگەڵ باوکیدا ڕاڤەو پەراوێزکارییان تێدا کردووە لەو بارەیەوە دەڵێ: لێکدانەوە پێویستە بۆ:

١- ڕاستکردنەوەی شیعرەکان و گۆڕینی شێوە نووسینی فارسی بۆ کوردی.

٢- دڵنیابوون لە خاوەندارێتی ئەو قەسیدە یان غەزەلە.

٣- بۆنەی نووسینی شیعرەکە.

٤- دۆزینەوە و دیاریکردنی سەردەمی شاعیرو کاریگەری قۆناغی پێش خۆی لەسەری.

٥- ئاگا لێبوون و زانینی باری دەروونی شاعیر و تا دوایی(٢).

هەڵبەت ئەو زیاتر لەسەری دەڕوات، ڕەنگە بەدەر لەم خاڵانە خاڵی گرنگ ئەوە بێت کە شاعیرانی کلاسیکی کورد زۆرترین وشەی عەرەبی و وشەی نامۆیان بەکارهێنابێت و لەو شیکارەدا کۆی ئەو وشانە و ماناو مەبەست لە بەکارهێنانیان لێکدەدرێتەوە، ئەگەرچی بۆ خۆم لە هەندێ ڕاڤەو لێکدانەوەی شیعریدا ڕەنگە لەگەڵ مامۆستا مەلا عەبدولکەریم نەبم، بەتایبەت کە ئەو زۆربەیانی بە ئایەت و حەدیسەوە «فەرمووده» بەستووەتەوە، کە پێشتریش لە وتارێکمدا لەسەر چەمکی ڕەشبینی لای مەحوی ئاماژەم بەو خاڵە داوە. هەرچەندە لە پێشەکییەکەدا کاک محەمەدی مەلا کەریم هێندێک ئاماژەی بە تووڕەبوون و ڕەشبینی مەحوی لە بارودۆخەکە داوە (٣)، هەر چۆنێک بێ مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس بە یەکێک لە پێشەنگەکانی لێکدانەوەی شیعری کلاسیکی کوردی دێتە ئەژمارو بەو کارەی تەمومژی سەر زۆر بەیت و شیعری لاداوە و ئەگەر کۆی پەراوێزی ئەو دیوانانەی کۆبکەینەوە دەشێ لێکۆڵینەوەیەکی گرنگی ڕاڤەیی شیعری کلاسیکی کوردیمان دەستکەوێت کە ئەم لێکدانەوە و شیکارو ڕاڤەکردنانە دەبێتە سەرچاوەیەکی باش بۆ ئەوەی لە زانکۆکاندا لە خوێندنی ئەدەبی کوردیدا پشتیان پێ ببەسترێ، بەتایبەتی ئەگەر ئەوە بزانن کە ئەمڕۆ خوێندنی ئەو بابەتە بووە بە ئەرکێکی ئاکاری و پێویستە ڕۆشنبیرو قوتابی و خوێندکاری کورد بە وردی ئاوڕ لەو ڕابردووە بدەنەوە، بەشێک لەو لێکدانەوانە جگە لە لایەنی

شیکاریی فەرهەنگێکی باشیشیان لێ دروست دەبێت بە لێکدانەوەو گۆڕینی وشەکان بۆ نموونە نالی دەڵێ:

فەییاضی ڕیاضی گوڵ و میهرو مل و لەعلی.(٤)

لە پەراوێزدا نووسراوە:

فەییاضی: باران ڕێژ، بەرەکەت بەخش

ڕیاضی: جەمعی ڕەوضە، باخچە

میهر: ئەو خۆرەی کە جیهان دەگرێتەوە، خۆشەویستی

لەعلی: مورووپەکی گرانبەهایە، کینایەشە بۆ لێوی ئاڵ، ئەم شیکارو لێکدانەوەی وشانە فەرهەنگکارییەکی بایەخدارە بۆ لێکدانەوەی شیعری کوردی لەلایەک و بۆ دروستکردنی فەرهەنگی کوردی- عەرەبی، عەرەبی- کوردی، کوردی- کوردی کە لەمەشدا مامۆستا مەلا عەبدولکەریم مودەڕیس پێشەنگی پێ براوە.

یان

سەوادی طوڕڕەیی ئەو ئیشتیباهی سەهووی جوان بەیاظی غوڕڕەیی ئەم ئینتباهی سوجدەیی پیرە؟ (٥)

لە پەراوێزدا ئەم لێکدانەوانە کراوە

سەواد: ڕەشی

طوڕڕە: زوڵف

ئیشتیباه: بە هەڵەدا چوون

بەیاضی: سپێتی

غوڕڕە: ناوچەوان

ئینتیبا: ئاگاداربوونەوە

ئەگەر بە چاوی ویژدانەوە بڕوانینە ئەم فەرهەنگە تێدەگەین ئەو پیاوە چەند لەگەڵ لێکدانەوەی ئەو دیوانانەدا ماندوو بووە، ئەمە لە دیوانەکانی دیکەشدا هەر وایە، لە پەراوێزی دیوانی مەولەوی-دا هەندێ جار چووەتە سەر لایەنی مێژووش و هەوڵی داوە لەو بارەیەوە ڕوونکردنەوە بدات با ئاماژە بەوەش بدەم کە ئەو بارودۆخەی مەلا عەبدولکەریمی تێدا پەروەردە بووەو شوێنگەی بیارەو نەرگسەجاڕ و تێکەڵی لەگەڵ ئەو پیرو موریدانەی ئەوێندەر و بواری فەقێیایەتی ئەو ڕۆڵێکی گەورەیان گێڕاوە لەو شارەزاییەی ئەودا بۆ شیعری کلاسیکی کوردی، بۆ خۆیشی لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا دەڵێ «لە هەڵبژاردنی نەرگسەجاڕدا بۆ مودەڕیسی ئەوەم لەبەرچاو بووە کە نەرگسەجاڕ لە زەمانێکی سابتەوە مەدرەسە بووە و کتێبخانەیەکی باشیان هەبوو» (٦)

هەڵبەت فەقێیایەتی لەو سەردەمەدا و ئەو گفتوگۆ چڕوپڕانەی لەسەر شیعرو ئەدەبیاتی کوردی و عەرەبی و فارسی کراوە مەلای وەک مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیسی پێشکەش بە کورد کردووە. جێی داخە ئەم سەردەمە مەلای ئاوا سەرهەڵنادات، ئەو گفتوگۆ و ئاڵوگۆڕی بیروڕایە لەسەر شیعری کلاسیک و قسەکردن لەسەر ماناو مەبەست لە شیعری کلاسیکدا ڕۆڵێکی گەورەیان لە ئاگایی مامۆستادا گێڕاوە، ئەمە جگە لە خولیاکە خۆیشی کە ئەوی لە فەقێکانی دیکە جیاکردووەتەوە، هەر لە پێشەکییەکەی دیوانی مەولەوی-دا خۆی ئاماژە بەو شوێنگەیە دەکات و دەڵێ «خوێندنگاو خانەقاکانیان فەقێ و سۆفی لە زۆربەی ناوچەکانی کوردستانەوە تیابووە» (٧) مەبەستی خانەقاو خوێندنگای شێخ سیراجەدین و شێخ بەهائەدین و شێخ زیائەدین بووە کە بە قسەی ئەو «خاوەنی گەورەترین خانەقاو خوێندنگای ئایینی بوون» ئەویش لەو سەرچاوەیەوە هاتووە، یان لانی کەم درێژکراوەی ئەو مێژوو و بارودۆخەیە، ئەمەش پاڵپشت و پاڵنەرێکی باش بووە بۆ سەرکەوتنی لە کارەکەیدا، بایەخێکی دیکەی ئەو لێکدانەوەیە شارەزاکردنی نەوەی نوێیە بە بەحرەکانی شیعر و شێوە نووسینی شیعر و وردەکارییەکانی شیعر لای ئەو شاعیرانە، ئەمە لە کاتێکدا چ نالی چ مەحوی سەر بەو پێگەیەن و مەولەوی-ش خودانی کێشی پەنجەی خۆماڵی، ئاخر ئەگەر ئەو لێکدانەوەو ڕاڤەکردنە نەبێ وردەکارییەکانی «بەدیع، بەلاغە، چڵەکانی طیباق، تەناسوب، تەشابوهی ئەطراف، تەوریە، حوسنی تەعلیل، کینایە، ئیستیعارەی موسەرەحە، ئیستیعارەی مەکنیە، لەف و نەشر، موبالەغە، لەطافەت، جیناس بەکۆی شێوەکانییەوە، ئیقتیباس، تەلمیح، تەشبیهی مەقلووب» و زۆر لایەنی دیکەی ئیستێتیکی نێو شیعری عەرەبی کە لە ڕێگای شاعیرانی کوردەوە گوێزراونەتەوە نێو ئەدەبەکەمان، هەڵبەت بە تاموبۆی کوردییەوە لە کوێ وا بە ئاسانی دێنە بەردەستی ئێمە، ئەمە جگە لەوەی لەو لێکدانەوانەدا هەوڵدراوە زۆر لایەنی شاراوە ساغ بکرێتەوە و هۆکارەکانی نووسینی ئەو قەسیدەیە، سەردەمەکەی، سەردەمی نووسینەکەی، بدۆزرێتەوە. ڕەنگە بۆ پاڵپشتی ئەم قسەیەم ئەو پێشەکییە دوور و درێژەی کاک فاتیح عەبدولکەریم بۆ دیوانی نالی نووسیوە و هەوڵی داوە زۆر لایەن ساغ بکاتەوە، تەنانەت بە خودی نازناو نالی-شەوە بەس بێت.

وردەكاری ئەو لێكدانەوانەی بۆ شیعری ئەو شاعیرانە كراون هێندە شارەزایانە كراون بە دەگمەن تۆ دەتوانی بەدوای ماناو لێكدانەوەی دیكەدا بچیت بۆ نموونە نالی دەڵێ:

سەراپای گوارە زەردی ترس و لەرزە
دەڵێی عاصی بووە لەو جێگە بەرزە
سورشكم ئاب و دانەی نارە كێ دی
بە گەرمی داوەڕێ بەم طەرزە تەرزە
ئەڵا ئەی ئاسكی ناسكی بە باسك
شكاندت گەردنی صەد شێری شەرزە (٨)

نالی دەیەوێ بڵێ گوارەكە زەردە یان زەرد دەچێتەوە لە گوێدا بەهۆی ئەو ترس و لەرزەوەیە كە بەو شوێنە بەرزەوەیە، ترسی شوێنە بەرزەكەو لەرزە لەرزو هاتوچۆی بەردەوامی لە گوێدا كە وەك هەڵلەرزین دێت و گیریشی خواردووە، لە لێكدانەوەكەدا هاتووە نالی لەم بەیتەدا هۆی (زەردی)ی گوارە باس دەكا وەك بڵێ گوارە بۆیە زەرد نییە كە لە زێڕ دروست كراوە و زێڕیش زەردە، بەڵكو لەبەر ترس و لەرز زەرد هەڵگەڕاوە و خۆی بە شایانی ئەوە نازانێ بكرێتە گوێی یارو بە لامل و گەردنیا شۆڕبێتەوە و بگاتە ئەو پایە بڵندە» (٩)... تاد، هێندێ جار لە لێكدانەوەی شیعرەكاندا مامۆستا مەلا عەبدولكەریم دیارە بەهاوكاری كوڕەكانی چ فاتیحی مەلا عەبدولكەریمی بەهەشتی، چ محەمەدی مەلا عەبدولكەریم، جۆرێك لە زیادەڕۆیی لە پێناوی بەرزكردنەوەی پایەی شاعیردا كراوە، ئەمە لە نالی و مەحوی و هی دیكەشدا بە روونی دەردەكەوێت، دیارە ئەمەش هەر لە دڵسۆزی و خەمخۆرییەوە بووە بۆ شاعیرانی كوردو لە پێشەكی ئەو دیوانانەشدا كە لەبەر دەستن و هەر یەك لە مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕیس و فاتیح و محەمەدی مەلا عەبدولكەریم نووسیویانە، ئەوە بە روونی دەردەكەوێت، ئەو لێكچوواندنە بە مناڵ و خۆ بە شایان نەزانینی ئەو شوێنە بەرزو پایە بڵندەو تاد...، هێندێك لە زیادەڕۆیی پێوە دیارە، دیارە نالی هونەرمەندێكی گەورە بووە لە پێكانی مانادا، لێ لەم شیعرەشدا روونە چی دەڵێ « زەردی گوارە پێوەندی بەو ترس و بەردەوام هاتوچوون و لەرزینەوەیە نەك لەبەر ئەوەی ئاڵتوونە و ئاڵتوون زەردە، ڕەنگە لە لێكدانەوەیەكی وادا هێندەی لەسەر وەستانی ئەوە پێویست بێت كە نالی شاعیر چ وێنەیەكی كێشاوە بە وشەو چی سەرنجی ڕاكێشاوە كەمتر ئەو ڕاڤەیە، لە دیوانەكەی نالی و مەحوی-شدا ڕووبەڕووی زۆر لێكدانەوەی وا دەبینەوە، هەڵبەت قسەكردن سەبارەت بە نالی و مەحوی، قسەكردن لە بەیتێك لە قەسیدەیەك، قەسیدەیەك لە دیوانێكدا، لە دیوانەكە خۆی زۆر زۆری دەوێ، بۆیە ئەوە بە نیشانەی كەمی لێك نادرێتەوە، ئەز بە بەگشتی بڕوام وایە هەوڵی كەم و زۆریش دراوە دەنا دیوانی نالی زۆر لەو قەبارەیەی خۆی بە ڕاڤەو لێكدانەوەوە گەورەتر دەبوو، ئەمە لە كاتێكدا دیوانی نالی گەر هەر شیعرەكان چاپ بكرێ ڕەنگە سەت لاپەڕەیەك ببێ و نەبێ، بەڵام لێرەدا دیوانەكە پتر لە ٧٤٠ لاپەڕەیە، ئەمە بۆ مەحوی-ش كە دیوانێكی نزیكەی ٦٠٠ لاپەڕەیی بەر دەستمان هەروایە. هەر بۆ نموونە هەر لەو شیعرەداو لە بەیتی پێنجەمدا «زنجیركردنی چاو» كە نالی دەڵێ:

دەفەرمووی چاوەكەت زنجیر كە نالی
كە موطلەق چانییە ئینسانی هەرزە

كە زنجیركردنی چاو لەسەر وەستانی زۆری دەوێ، لە كاتێكدا پەندی كوردی دەڵێ «چاو بازە ناگیرێ» چاو زنجیر ناكرێ جوانییەكە لەوەدایە قسە لە داخستن ناكرێ، قسە لە زنجیركردن دەكرێ، زنجیركردنی چاو نەك دەست و پێ، نالی دەڵێ:

لەبەر خەندەی لەبن لەعلی ئەتۆ بۆ
كەوا شەككەر دەبارێ گوڵ دەپشكووت (١٠)

هەڵبەت لێكدانەوەیەكی زۆر جوان بۆ ئەم بەیتە كراوە، نالی وێنەیەكی زۆر جوانی كێشاوە ئەو كە یارەكەی پێدەكەنێ و دەم دەكاتەوە، كردنەوەی دەم دووركەوتنەوەی لێو لە یەكتر كە لێو سوورە بە پشكوتنی گوڵ و دەركەوتنی دانەكان بە بارینی شەكر چوێنراوە، ئاماژەیەكی قوولیش بە نیشانەكانی پێكەنینی یار دراوە وێنەكە لێرەدا جوانە كە دەڵێ ئەوە لەبەر خەندە و پێكەنینی تۆیە شەكر دەبارێ و گوڵ دەپشكوێ، لەوەدەچێ قسەكردنەكەش بەشەكر بارین چواندرابێت، كورد دەڵێ قسەت بە شەكر بێت، لەدەم و لێوی شەكر دەباری تاد...

نالی لە شوێنێكی دیكەشدا پێكەنینی یارەكەی بە

پشکووتنی گوڵ دێنێتەوە و دەڵێ:

گریانی من و خەندەیی تۆ ئێستە دەشوبهێ
بەو مەوسیمی بارانە کەوا خونچە دەپشکووت (١١)

لێرەدا پێویستە ئەوەش بڵێین کە مامۆستاو کوڕەکانی هەرگیز نەیانوتووە کە ئیدی ئێمە لێکدانەوەکەمان تەواوترین لێکدانەوەیە و قسەی دی هەڵناگرێ، بگرە ئەوان بەپێی تێگەیشتنی خۆیان لێکدانەوەیان کردووە، لە لێکدانەوەی ئەم بەیتەی خوارەوەدا

ئیلتیقای پۆڵاو ئاسن هەر نیزاعە و گیرودار
جەمعی ماء و نارو زەندە زەندەو مەرخ و عەفار (١٢)

دەڵێن «لێکدانەوەی مەعنای ئەم بەیتەوە وەک ئێمە لێی حاڵیبووین» (١٣) ئەگەرچی خودی لێکدانەوەکەش قسەی زیاتر هەڵدەگرێ، بەتایبەت کە دەگاتە سەر کوتانەوە و پێوەندی نێوان ژن و پیاو...

نازانم تا چەند وایە، بەڵام دەشێ لەو سەردەمەدا کوورە بەو جۆرە دارانە گەرم کرابێ، بۆ نەرمکردنی ئاسن، کە بە پۆڵا شێوەی نوێی لێ دروست دەکرێ، لە کۆکردنەوەی ئاو و ئاگریشدا ڕەنگە مەبەست هەر لەو گیرو دارو شەڕە بێت. بۆ نموونە ئاگر بەرهەمەکانی ئاو لە خۆیدا دەسووتێنێ، کەچی خودی ئاوەکە هۆیەکە بۆ کوژانەوەی ئاگری ئەم یاریکردنە قسەی زۆرتر هەڵدەگرێ کە ڕەنگە لەم نووسینە کورتەدا نەتوانین لەسەر زۆربەی لایەنەکانی بوەستین، من کە دەستم کرد بە نووسینی بابەتەکە تێگەیشتم قسەکردن لەم بابەتە زۆر هەڵدەگرێ، بۆیە هەوڵم دا کەمترین نموونە بێنمەوە

مەحوی دەڵێ:

زڵلەی موعەللیم، ئەو گوڵی ڕوومەتییە خستە تەب
«تبت یدا أبی لهب»ی بێ ئەدەب «وتب» (١٤)

لە لێکدانەوەکەیدا هاتووە کە «زڵلەی مامۆستا گوڵی ڕوومەتی ئەو قوتابییەی سوور کردەوە یاخوا دەستەکانی وشک بن کە دەوری دەستی ئەبوو لەهەبی بێ ئەدەبیان دیوە»

هەڵبەت پێشتر باس لە لێکچوواندنەکەش کراوە ئەوەی کە بەلای منەوە گرنگ بووە لەم بەیتەدا ئەوەیە کە دیارە ئەو سەردەمە کچ نەچووەتە قوتابخانەو قوتابخانەش بەم جۆرەی ئەمڕۆ نەبووە، هەر حوجرەو خانەقا بووە، کەواتە قسە لە لێدانی کوڕ دەکرێ، بەیتەکانی دواتریش قسە لە عیشقێکی قووڵ دەکەن بەڕاستی لێکدانەوەی ئەمە زۆر گرنگە کە بەندە نەمتوانیوە هیچ زانیارییەک دەسگیر بکەم، هەڵبەت لێکدانەوەیەکی ئەم بەیتە ئەوەیە کە لە حوجرەو خانەقاکانیشدا لێدان هەبووەو مەحوی-یش وەک ئینسان دۆستێ ئەمەی قەبووڵ نەبووە، ئەگەرچی پێدەچێت لە ڕووی تەسەوفەوە مانای دیکەشی هەبێ بۆ نموونە لە بەیتی چوارەمدا هاتووە

دڵ هەر بە داغی عیشقە ئەگەر ئیمتیازی بێ
وەک نوقطەی ئینتیخابە لەسەر شیعری مونتەخەب (١٥)

مەحوی دەڵێ:

جوان و شیرینە ئەگەر دنیا، لە ڕوودا میهرەبان
وەردی خارە، شەهدی زەهری مارە عەهدی بێ ثەبات (١٦)

لە لێکدانەوەی ئەم شیعرەدا تەنیا ئەوەندە نووسراوە مەبەستی لەوەیە بە دیمەنی دنیا هەڵمەخەڵەتێن، لە کاتێکدا ئەم بەیتە ئیستێتیکایەکی یەکجار جوانی لە دژەیەک تێدایە، دنیا گەرچی جوان و شیرینە و لە ڕوودا میهرەبان، بەڵام بزانن کە گوڵی دڕکە، هەنگوینی ژاری مار پەیمانی فریودەر، بەگشتی لە لێکدانەوەی شیعری مەحوی-شدا هەوڵی زۆر بەرز و جوان دراوە کە بەڕاستی کەم وێنەن، من پێشتر لەو وتارەدا کە لەسەر چەمکی ڕەشبینی لای مەحوی وەستام، ئەو لێکۆڵینەوەو ڕاڤانە هاوکارییەکی زۆریان کردم بۆ نموونە مەحوی دەڵێ:

بەو هەموو تاڵییەوە شەربەتی مەرگ، ئەهلی حەیا
خۆش گەواراترە بۆی ئیستە لە شەکراوی حەیات (١٧)

لێکدانەوەکەی پەراوێز کە ڕێک ئاماژە بە نارەزایی مەحوی دەدات بە بارودۆخی سەردەمەکەی، هاوکاری کردم لە دۆزینەوەی ڕەشبینیدا لای مەحوی، بەگشتی لە دیوانی مەحوی زۆر وشە، زاراوە کە لە واری «تەسەوف»دا بەکاردێن لێک دراونەتەوە و شی کراونەتەوە لەوانە وشەکانی «یار، بادە، مەستی، عیشق، مەیخانە، عوریان، مردن، ساقی، لیقا» و زۆر وشە و زاراوەی دیکە کە لە بواری تەسەوفدا مانای دیکە و دیوی دووەمیان هەیە، یان عاشقانە بەکاردێن، ئەگەرچی من چەند جار لە خوێندنەوەی دیوانی مەحوی-داو وردبوونەوە

لێی بەوە گەیشتووم کە مەحوی لە تەسەوفدا، نەگەیشتووەتە پلەیەکی بەرزو زیاتر لە قۆناغی لاساییکردنەوە و هەنگاودا بووە، ڕەنگە لە مەدا من حەقیقەتم نەپێکا بێت. بەگشتی دەکرێ بڵێین مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس لە لێکدانەوەی شیعری کلاسیکی کوردیدا چەندین کاری کردووە لەوانە:

١- فەرهەنگێکی گەورەی ساغکردنەوەی وشەی پێشکەش بە کتێبخانەی کوردی کردووە.

٢- ڕاڤەو تۆژینەوەی لە چەندین بەیت و قەسیدەدا کردووە و دیوە شاراوەکانی ئاشکرا کردووە.

٣- پێکهاتەکانی شیعری عەرووزی عەرەبی بە کورد ئاشنا کردووە.

٤- سامانێکی گەورەی ئەدەبی کوردی لە فەوتان پاراستووە.

٥- چەندین پرسیاری گرنگی لە بارەی شیعری کوردییەوە لە ڕووی ناوەڕۆک و ماناوە وەڵام داوەتەوە، کە هەموو ئەمانەش بە بایەخدارترین کاری ئەو زانا پایە بەرزە لە پەنای تەفسیر و شیعرو کتێبەکانی دیکەیەوە لە قەڵەم دەدرێن.

(١) بڕوانە دیوانی مەولەوی لاپەڕە (٣) سەرەتا نووسینی مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس.

(٢) بڕوانە دیوانی نالی لاپەڕە (١١).

(٣) بڕوانە مەحوی و چەمکی ڕەشبینی، ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ، لەتیف فاتیح فەرەج، ژمارە (٢٢٨٧)

(٤) بڕوانە دیوانی نالی لاپەڕە (٧٦).

(٥) بڕوانە دیوانی نالی لاپەڕە (٢٠٦) لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی مەلا عەبدولکەریم و فاتیح عەبدولکەریم.

(٦) بڕوانە ستاندەر ژمارە ٢٠٠٦/٢ (٥٨).

(٧) بڕوانە دیوانی مەولەوی لاپەڕە (٤).

(٨) بڕوانە دیوانی نالی لاپەڕە (٤٤٨).

(٩) بڕوانە دیوانی نالی پەراوێزی لاپەڕە (١٤٨).

(١٠) بڕوانە دیوانی نالی لاپەڕە (١٥٠).

(١١) بڕوانە دیوانی نالی لاپەڕە (١٥٣).

(١٢) بڕوانە دیوانی لاپەڕە (١٧٠).

(١٣) هەر ئەوێ لاپەڕە (١٧١).

(١٤) بڕوانە دیوانی مەحوی لاپەڕە (٤٦).

(١٥) هەر ئەوێ.

(١٦) بڕوانە دیوانی مەحوی لاپەڕە (٥٩).

(١٧) دیوانی مەحوی لاپەڕە (٦٥).